

**aprenent amb persones adultes: educació permanent i novació,
ciutadania, democràcia i apoderament de les dones**

Quaderns d'Educació Contínua

**aprenent amb persones adultes: educació permanent i novació, ciutadania,
democràcia i apoderament de les dones**

Editors

Iolanda Corella Llopis
i pep aparicio guadas

Consell de direcció i coordinació

Tere Vila, Encarna Such Cardona, Juanma Sanchis Marqués, M. Nieves Roselló, María José Picher, Carlos Pallarés, Rosa Navarro, Pascual Múrcia Ortiz, Dolors Monferrer Ferrando, Rosa M. González Conca, Goio Fidel Sarmiento, Manuela Fuentes Martínez, Marta Malet Carol, Mila Grau Alepuz, Loles Martínez Cebrián, María Gabarda Riofrío, Francisca Borox López, Isabel Aparicio Guadas

Consell de redacció i assessorament

Antonia de Vita (UNIVR), Dolors Vinyoles (Escola de la Dona-Diputació de Barcelona), Inma Vilatersana, Jordi Vallespir (UIB), Antoni Tort (UVIC), Joan M. Senent (UV), Manuel Rodríguez (UV), José Ignacio Rivas (UMA), Piergiorgio Reggio (UNICATT), Cruz Prado (ULASALLE), Anna Maria Piusi (UNIVR), Agustí Pascual (UV), Isabel Redaño Francés (IPF), Sebas Parra † (UdG), Josep Mª Navarro i Cantero (LFCOOP), Peter Mayo (UM), Vicent Mas (UA), Àngel Marzo

(UB), Manel Martí Puig (UJI), Fernando Marhuenda (UV), Fernando López Palma (UB), Licinio C. Lima (UMINHO), Colin Lankshear (JCU), Michele Knobel † (MSU), Francesc Hernández Dobon (UV), Francisco Gutiérrez † (ULASALLE), Anna Gómez (UVIC), Paula Guimarães (UL), Pep Lluís Grau, Gloria Díaz (UB), Joan Colomer (UdG), José Clovis Azevedo (Centro Universitário Metodista IPA), Rafa Castelló (UV), Isabel Carrillo (UVIC), Marián Aleson Carbonell (UA), Xavier Besalú (UdG), Antonio Benedetto (UV), José Beltrán Llavador (UV), Clara Arbiol González (UV), Vicent Aparicio (UV), Júlia Haba Osa (UV), Marina Aparicio Barberán (IPF), Consol Aguilar (UJI), David Abril (UIB), Loris Viviani (IPF), Mariola Aparicio Cortés (EOI Xàtiva), Mercè Morey (UIB), Diego Morollón (IPF), José R. Belda Medina (UA), Eduardo Carbonero Martínez (epAlv), Magdalena Balle Garcia (CEPA Son Canals, Illes Balears), Maira Tavares Mendes (Universidade Estadual de Santa Cruz, UESC)

Correcció i traducció
Joaquín Martínez Ortiz

Disseny i maquetació
gap

Quaderns d'Educació Contínua 51

Primavera 2024 • 18 €

Quaderns d'Educació Contínua. Nova etapa Redacció, secretaria i administració:

C/. Sant Agustí, 7 • 46800 Xàtiva
tarepa.pv@gmail.com

ISSN: 1575-9016

ISSN: 2605-1796 (digital)

Dipòsit legal: V-5125-2000

Revista indexada en GeoDatos: Indexador de Geografia e Ciências Sociais
<http://www.dge.uem.br>

(Quaderns d'Educació Contínua
no es fa responsable de les opinions
dels col·laboradors de la revista.)

Títol: Aprenent amb persones adultes

Autor: persones anònimes

Tècnica: Pigments sobre roca

Dimensions: ?

Any: ?

IPF: Institut Paulo Freire • UV: Universitat de València • UdG: Universitat de Girona • UVIC: Universitat de Vic • UJI: Universitat Jaume I de Castelló • UA: Universitat d'Alacant • ACEFIR: Associació Catalana per l'Educació, la Formació i la Recerca/Associació Europea d'Educació d'Adults • UB: Universitat de Barcelona • FDC: Desenvolupament Comunitari • UIB: Universitat de les Illes Balears • UM: Universitat de Malta • UMINHO: Universitat del Minyo • UNIVR: Universitat de Verona • ULASALLE: Universidad de La Salle • UNICATT: Universitat Catòlica de Milà • UMA: Universitat de Màlaga • UL: Universitat de Lisboa • JCU: James Cook University • MSU: Montclair State University • LFCOOP: La Fàbrica Cooperativa

Sumari

editorial

carpeta

El feminisme com a eina epistemològica i pedagògica

Inmaculada Verdeguer Aracil i Sandra Obiol-Francés • 7

Repensar l'educació de adults: una forma d'enfortir la democràcia en temps de crisi

Francesco Vittori i Mattia Falser • 20

Decolonitzant l'Educació de Persones Adultes des de l'Aprenentatge Servei basat en l'art

Auxiliadora Sales i Ciges • 36

Els objectius de desenvolupament sostenible i la universitat com a eines de resistència i transformació per a les dones Khmer Krom

Julia Haba Osca • 51

contínua

Perspectives feministes i ecofeministes dels sabers pedagògics per a imaginar la transició eco-social

Antonia De Vita • 63

persones, territoris i experiències

Aprenent amb Alicia Gil Gómez: Gènere, Violència, Poder i Conflictes en les Organitzacions de Dones

Alicia Gil Gómez • 73

Juntes podem més

Begoña de Orte i Ana Vela López • 82

Discursos d'odi a l'aula: context i eines pedagògiques

Sergi Amat Giró • 92

Compartir experiències, aprenentatge a l'una

Mónica Sales Giner • 101

Bones pràctiques d'inclusió social i orientació laboral en educació de persones adultes. Aprendre a normalitzar la dis-capacitat intel·lectual

Teresa Begoña Cuenda Gómez i Rosario Bosch Rodríguez • 108

investigació

TAREPA-PV: el taller de renovació de l'educació de persones adultes al país valencià: una conversa sobre +40 anys de renovació pedagògica, la nostra perspectiva

Pascual Murcia, Dolors Monferrer, Paqui Borox • 115

arxiu

dialogica

La importància de la formació permanent quan aquesta està arrelada als contextos socials, culturals, i polítics i a la vida quotidiana

Dolors Monferrer Ferrando • 129

fotografia Acte de lliurament L'ESQUEIX a Sebas Parra • 136

llibres

Gènere, literatura infantil i juvenil i formació d'identitats. Consol Aguilar Ródenas

Irene Soler i Cremades • 139

Com participar

Quaderns d'Educació Contínua?

Les pàgines de la nostra revista estan obertes a tot tipus de col·laboracions relacionades amb l'Educació i la Formació de les Persones Adultes. El nostre interès és oferir la publicació a tots aquells que desitgen col·laborar en ella exposant els seus coneixements, les seues reflexions i experiències analitzades. Així com també a les persones i institucions que desitgen difondre a través dels Quaderns d'Educació Contínua les seues iniciatives i activitats dins d'aquest àmbit.

Les col·laboracions han de requerir les següents condicions bàsiques:

- L'extensió dels treballs serà de 10 pàgines en format DIN A-4, a doble espai, amb un títol que sintetitze el seu contingut. És convenient d'intercalar apartats que divideixquen i ordenen les diferents parts de l'exposició.
- S'enviarà dues còpies del treball acompanyades d'una versió d'aquest en suport informàtic, preferentment en Winword. S'aconsella, si el tema ho permet, incloure gràfics, quadres sinòptics, etc., que il·lustren i completen el contingut del text.
- Com és natural la revista podrà realitzar una «correcció d'estil» sobre el text original, que en cap dels casos alterarà els conceptes ni l'enfocament adoptats per l'autor.
- Notícies i dades per a ser incloses en les pàgines informatives de la revista, sobre congressos, jornades, convenis, acords, programes, plans, iniciatives, projectes; cursos, conferències, debats, premis i cursos; publicacions de llibres, revistes, manuals, etc.
- Ha d'incloure sempre la font responsable i les notes de referència on el lector pugui requerir major informació.

llibres

Gènere, literatura infantil i juvenil i formació d'identitats Consol Aguilar Ródenas

Irene Soler i Cremades

AGUILAR RÓDENAS, C. (2023). *Género, Literatura Infantil y Juvenil y Formación de Identidades*. Colección Sendes, publicaciones de la Universitat Jaume I. <http://dx.doi.org/10.6035/Sendes.28>

ISBN (paper) 978-84-19647-51-1;
ISBN (pdf) 978-84-19647-52-8;
ISBN (ePub) 978-84-19647-53-5

Consol Aguilar i Ródenas ens acompanya a través del seu llibre, com un viatge científic per aprofundir qüestions centrals en l'educació. Una guia immillorable que sorgeix de dècades fent praxi i recerca sobre la Didàctica de la Literatura Infantil i Juvenil (DLIJ),

des d'un currículum articulat al voltant del gènere i la formació d'identitats. Aquest document és un reflex de la seua incansable tasca i contribució social com a professora i investigadora per a la formació inicial de mestres. Actualment és Catedràtica d'Escola Universitària de Didàctica de la Llengua i la Literatura del Departament de Pedagogia i Didàctica de les Ciències Socials la Llengua i la Literatura de la Universitat Jaume I (UJI), i directora del grup d'Investigació "Didàctica de la Llengua i la Literatura i Pedagogia Crítica". També ho és del Grup d'Innovació Educativa "Educació crítica a gènere" a l'UJI i a més, ha tre-

ballat a doctorats de l'Institut Universitari d'Estudis Feministes i de Gènere de dita universitat, a nivell estatal i internacional. Aquest document mostra el recorregut d'una trajectòria docent i investigadora de gran rigor, compromís i transformació social.

El Pròleg és de la doctora Noelia Ibarra Rius (Universitat de València) que destaca la tasca investigadora i pionera de l'autora en la investigació de gènere i LIJ a la universitat pública. Ens convida a la lectura per entendre el fruit de tota una trajectòria investigadora i docent, i la transferència feta a les aules des de la defensa del dret a la lectura i la defensa dels drets humans.

Apropant-nos al primer capítol que ens introdueix en el gènere, la LIJ i la formació d'identitats on l'autora assenyala com entén aquests camps de coneixement, les construccions socials i culturals al llarg de la història. Identifica les dinàmiques de poder que les sustenten, i convida a repensar-les per superar la desigualtat de gènere. La transformació que defensa interrelaciona tres categories: social (des dels feminismes educatius), històrica (des dels estudis de dones) i política (des dels estudis culturals). Algunes de les claus que ens aporta són tant la necessitat de la recuperació de la genealogia de les dones en la LIJ i la transformació curricular centrada des de la incorporació del gènere. Ens descriu les raons per les quals la Didàctica de la LIJ és un instrument necessari per transformar la desigualtat de gènere com la necessitat d'una perspectiva crítica, inter/transdisciplinària, inclusiva i interseccional.

Al segon capítol, abasta des de l'oralitat fins el segle XVIII, i comença un itinerari històric que tot i que està contextualitzat, les seues qüestions romanen presents i operant en el nostre imaginari col·lectiu. En aquestes pàgines insta a analitzar-lo a través de la diversitat de veus a les històries dels contes, per reformular el món en el que vivim de forma constant sabent des d'on són escrites i narrades. En aquest, sentit arrel de la investigació sobre gènere i la contextualització, ens apunta la necessitat de relacionar els textos amb els contextos sociohistòrics on es van escriure i, a més, amb el nostre propi context, seguint un posicionament de lectura freireana, dialògica. Destaca la recuperació de les genealogies d'escriptores, *les conteuses*. Així ens proposa, per exemple, prendre consciència de la mirada de la dona i sobre ella, com ha estat condicionada per pràctiques de violència contra les dones de forma específica en cada etapa històrica i geogràfica. I, tanmateix, com ha estat representada en diferents personatges educatius en les seues vessants de llibertat i resistència.

Continuem amb el tercer capítol centrat en el segle XIX, durant el qual es produeix un major accés cultural a la lectura (que no tant a l'escriptura) profana reduint l'impacte anterior de la religiosa. Així es trasllada una visió més ritualista a altra més individual i de gaudi. L'educació femenina és residual i el discurs pedagògic dominant construeix un subjecte polític submís a la voluntat de l'home, situant-la com la lectora principal de novel·les de ficció, popular i romàntica. Les propostes de lectura a l'abast contribueixen predominantment a la domesticació; hi ha un escàs protagonisme femení, només està present per estereotips fixes de desigualtat i travessats pel classisme i el racisme. En aquest període històric cal remarcar com dones comencen a escriure més contes a la infància incloent la seua perspectiva i llenguatge. Apareixen exemples d'escriptores transgressores en el seu context.

Quant al capítol quart centrat des del començament del segle XX fins als anys 60, mostra una evolució dels arquetips representats sobre la xiqueta més fixes i objectivitzants. Aquests simbolitzen l'obediència i el servei de les cures i la família, normalitzant el classisme amb les figures de criades. També són notoris els arquetips masculins d'infància que apareixen antifeministes. Als períodes d'entreguerra i el republicà conviuen dos visi-

ons diferenciades de la imatge de dona i xiqueta. D'una més reproduccionista i d'altra més emancipadora vinculada a la coeducació. A través de les dècades transiten a models de xiqueta més actius, crítics i contestataris. No obstant això, durant la postguerra, tot i que hi han resistències, és una etapa de paralització, invisibilització, i càstig dels avenços socials no lligats a la ideologia dominant que el poder militar havia establert.

La cinquena parada inclou el període temporal des de la revolució feminista fins els estudis culturals i retracta com és un temps de llum i floriment lligat a les transformacions socials. Des dels feminismes s'aborden els textos clàssics d'altra manera i es generen de nous des de la subversió narrativa. Sorgeix un moviment que reinterpreta els contes que permet reproduir o aportar mirades més justes del món social que es projecta. El recorregut abasta diverses temes com la novel·la rosa i noves interpretacions temàtiques que ajuden a l'apoderament i emancipació de les dones en un context patriarcal. En aquest darrer període històric, sorgeix, per exemple, una representació a la LIJ de la identitat sexual diversa, i un canvi temàtic i de protagonistes d'històries. No tot el que es publica sota la classificació de feminisme ho és, però l'edició multiplica les obres al nostre abast.

El darrer capítol es centra en la transferència de tota la investigació anterior a la implementació en les aules de la formació inicial de mestres en Didàctica de la Literatura Infantil i Juvenil, incloent deu projectes d'innovació educativa concedits per la UJI, des de l'any 2013-2014 fins el curs 2022-2023, des de l'aprenentatge dialògic, incorporant les accions educatives que, des del rigor científic, s'han fet servir, i mostrant des de les veus de l'estudiantat protagonista els bons resultats obtinguts. Aquests projectes s'han implementat de manera interseccional, relacionant cada nou projecte amb els anteriors, la seua temàtica ha estat: LIJ i Igualtat efectiva; LIJ i Violència de gènere; LIJ i Diversitat sexual LGTBIQ+; Recuperació de la memòria històrica femenina i LIJ; Recuperació de les genealogies d'escriptores al cànon disciplinar de la LIJ; LIJ, Identitat de mestra i identitat lectora; LIJ, Gènere i educació literària; DLIJ, Gènere i Art: eines interdisciplinàries de creació i (re) creació de pensament crític en la formació inicial de Mestres; Pedagogia feminista crítica i LIJ; Revisionisme curricular, gènere i LIJ. I s'anuncia el que es desenvoluparà posteriorment el curs 2024-2025: Racionalització, LIJ i Gènere.

Els resultats transformadors dels projectes, ens encoratgen a creure que una altra educació és possible. Com a conseqüència, la investigació rigorosa i de qualitat, com n'és de resultat aquest llibre, té un efecte multiplicador i necessari per als reptes que tenim al nostre territori. Com defensa Freire: la lectura de la paraula sempre està lligada a la lectura del món.

INSTITUTO
Paulo Freire

Associació de Persones
Adultes Participants
CPFFPAFRANCESSBOSCHIMORATA

TAREPA - PV

Taller per a l'Acció Renovadora
de l'Educació Permanent d'Adults

L'ULLAL Edicions

AJUNTAMENT DE
LA POBLA DE FARNALS

Assumiràs la veu d'un poble,
i serà la veu del teu poble,
i seràs, per a sempre, poble,
i patiràs, i esperaràs,

(...)

Allò que val és la consciència
de no ser res si no s'és poble.
I tu, greument, has escollit.
Després del teu silenci estricta,
camines decididament.

Cent d'Estellés
1924-2024